

SLUŽBA CÍRKVÍ V ZEMI BEZ KOŘENŮ

(Ekumena v českém pohraničí)

Mgr. Lukáš Bujna

biskup Plzeňské diecéze Církve československé husitské

1. Úvod: religiozita v komparativní perspektivě

Nemám k dispozici detailní empirická data o současném stavu religiozity na Sicílii. Na základě dostupných statistických a sociologických zdrojů lze však s vysokou mírou průkaznosti tvrdit, že většina sicilského obyvatelstva se stále identifikuje s křesťanstvím, především s Římskokatolickou církví (přibližně z 90 %). Účast na nedělních bohoslužbách zůstává relativně běžnou a společensky zakořeněnou praxí, zejména v regionech s živými tradicemi a hustou sítí farností.

Situace v České republice je naproti tomu zásadně odlišná. Ačkoli existují regionální rozdíly, údaje z nejnovějšího sčítání lidu ukazují, že téměř 50 % obyvatel České republiky se nehlásí k žádnému vyznání a téměř 70 % se nehlásí k žádné křesťanské církvi. Pouze přibližně 9 % obyvatel deklaruje příslušnost k Římskokatolické církvi, která je nejpočetnější křesťanskou denominací, zatímco všechny nekatolické církve dohromady představují přibližně 2,5 % populace. Zároveň lze pozorovat zajímavý jev: roste počet lidí, kteří se sice k žádné církvi nehlásí, ale přesto se označují za věřící nebo duchovně orientované.

Tento stav řadí Českou republiku mezi nejsekularizovanější společnosti světa a vytváří specifické prostředí pro reflexi poslání křesťanských církví.

2. České pohraničí jako historicky narušený region

V rámci České republiky existuje zvláště historicky zatížený region: české pohraničí. Až do roku 1945 zde převládalo německé obyvatelstvo. Pohraničí bylo vždy součástí českého státu, avšak řídce osídlené. Proto od vrcholného středověku čeští panovníci zvali osadníky z německy mluvících zemí, aby kraj obdělali, zakládali města a přispívali k hospodářskému a kulturnímu rozvoji. České obyvatelstvo zde tvořilo menšinu, vedle níž významnou menšinou byli Židé, kteří hráli důležitou roli v místním ekonomickém, kulturním i náboženském životě.

Po rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku Československé republiky po první světové válce se v regionu zásadně změnila mocenská rovnováha. Němci ztratili privilegované postavení, šířily se nacionalistické vášně a později s nástupem nacismu se etnické napětí ještě zvýšilo. Tyto konflikty byly navíc zhoršeny světovou hospodářskou krizí a chudobou.

Po Mnichovské dohodě bylo české pohraničí, tzv. Sudety, připojeno k nacistickému Německu. České obyvatelstvo uprchlo nebo bylo vyhnáno do vnitrozemí, zatímco židovské obyvatelstvo bylo pronásledováno a později deportováno do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Synagogy v pohraničí byly zničeny a židovské komunity přestaly existovat.

3. Poválečné vysídlení a devastace za komunismu

Po druhé světové válce byla německá menšina nucena opustit pohraničí (tzv. odsun). Tím došlo k náhlému přerušení staleté kulturní, náboženské a společenské kontinuity. Region byl osídlen novými obyvateli z různých částí republiky, kteří neměli historické, emocionální ani kulturní vazby k danému místu. Tento zásadní zlom vytvořil **krajinu odcizenou kořenům** – sociálně, kulturně i duchovně.

Následujících čtyřicet let diktatury komunistické strany tuto devastaci ještě prohloubilo. Režim prosazoval otevřeně ateistický světonázor a systematicky omezoval činnost církví. Náboženské organizace byly marginalizovány, majetek konfiskován a veřejné projevy víry znemožňovány. Kromě toho region utrpěl rozsáhlé ekologické škody kvůli těžkému průmyslu, těžbě uhlí a environmentálně nezodpovědného hospodaření.

Dlouhodobé důsledky těchto procesů jsou patrné dodnes.

4. Současná sociální a náboženská situace

České pohraničí je stále regionem na okraji politického a ekonomického zájmu s vyšší nezaměstnaností a nižším vzděláním než je celostátní průměr. Společenský život zatěžují patologické jevy, například sociální vyloučení. Současně je však zde přítomna jedinečná estetická a symbolická kvalita: dramatická krajina, napětí mezi lázeňstvím a hornictvím, nostalgie po zaniklé minulosti a tragický otisk historických zvrátů. Z náboženského hlediska připomíná české pohraničí **duchovní poušť**. Křesťanské církve tvoří zanedbatelnou menšinu a jsou rozptýleny do malých a často křehkých farních společenství. Ve veřejném životě je institucionální náboženství takřka “neviditelné”.

5. Teologická interpretace „duchovní pouště“

Metafora pouště však nese i pozitivní význam. V křesťanské tradici je poušť chápána jako prostor duchovní očisty, boje a obnovy. Historie rané církve připomíná, že křesťané odcházeli do egyptské a syrské pouště, aby čelili vnitřním démonům, hledali Boha a nacházeli podstatu víry.

Evangelium Ježíše Krista má léčivou a transformační moc, která umožňuje člověku plněji přijímat sebe sama i okolní svět, a tím sebe i svět měnit. Čili i duchovní poušť českého pohraničí může být místem obnovy. Křesťanské komunity, třebaže nepočetné, vytvářejí **oázy**, kde se daří kultuře, dialogu, péči o potřebné a nejrůznějším formám spirituality.

6. Ekumenická a sociální angažovanost v praxi

Klíčovou charakteristikou života církví v pohraničí je propojení duchovní, sociální a charitativní činnosti, často realizované prostřednictvím ekumenické spolupráce. Během dvou desetiletí mé farářské služby ve dvou pohraničních městech jsem spolupracoval s kolegy z jiných církví na rozličných iniciativách.

Jednou z oblastí je vzdělávání a sociální začleňování romské menšiny, dlouhodobě vystavené diskriminaci. Kromě Romů si v regionu obtížně hledají zaměstnání a bydlení i další sociálně znevýhodněné skupiny. Z toho důvodu jsme společně s kolegy založili občanské sdružení *Střecha nad hlavou* a spolupracovali se státními institucemi i neziskovými organizacemi. Tyto aktivity jsme vnímali nejen jako občanskou angažovanost, ale především jako praktickou realizaci evangelní výzvy milovat bližního svého.

Další významnou oblastí je ekumenicky pojatá kaplanská služba ve věznicích, nemocnicích, domovech pro seniory a pečovatelských zařízeních. Za komunistického režimu byli lidé s mentálním či fyzickým postižením často umísťováni do odlehlých ústavů vysoko v horách a izolováni od běžné společnosti. Církve jim proto poskytují pastorační péči. Z osobní zkušenosti mohu potvrdit, že mezi lidmi s hendikepem se často nachází mimořádná upřímnost, čistota a duchovní hloubka.

7. Léčba historické paměti a obnova kořenů

Zvláštním úkolem církví v pohraničí je **léčba historické paměti** – navazování přerušených vazeb, usmiřování minulých křivd a znovuoobjevování ztracených kořenů. Tyto snahy se

konkrétně realizují např. v Komunitě Noe, která sídlí v bývalé barokní katolické faře v odlehlé pohraniční vesnici. Setkání zde přinášejí příležitost pro vzájemné poznání, reflexi současných společenských výzev a prohloubení duchovního života.

Podobné iniciativy se konají i v evangelických farnostech, kde se pořádají meditační pobyty s večerními bohoslužbami a sdílením u ohně. Pobyt v tichu, vzdálený od ruchu civilizace a zaměřený na kontemplaci přítomného okamžiku, mají hlubší účinek, než by se na první pohled zdálo, a přispívají k pročištění duchovní atmosféry a obnově regionu.

Současně tyto aktivity vdechují nový život církevním objektům, které nelze již využívat k původním účelům. I ve větších městech jsou farní budovy přetvářeny na kulturní a komunitní centra, aniž by ztratily křesťanský rozměr. Pochopitelně se to nedaří všude, ale každé místo, z něhož vyzařuje duch naděje, představuje pro církve v pohraničí cenný zdroj síly a požehnání.

8. Závěr

Můj příspěvek ukazuje význam služby církví v českém pohraničí – regionu historicky odcizeného vlastním kořenům kvůli vysídlování, ideologickým tlakům a sociální fragmentaci. V mé osobní zkušenosti faráře, kaplana, pedagoga a dobrovolníka, kterou sdílím s kolegy v rámci ekumeny, se ukazuje, že i přes trvajících sociální a náboženskou marginalizaci se v českém pohraničí otevírají nové a kreativní formy ekumenické spolupráce.

Církve v tomto regionu nepůsobí jen pastoračně, ale zároveň vydávají tiché a vytrvalé svědectví naděje v krajině poznamenané ranami, ztrátou smyslu a přerušovanou kontinuitou.